

Резюме

Гаєва Н. П. Класифікація громадських організацій: теоретичні підходи.

У статті досліджуються теоретичні підходи до класифікації громадських організацій. Особлива увага приділяється дефінітивній формулі класифікації громадських організацій, вимогам до класифікації, системному критерію, способам класифікації.

Ключові слова: громадська організація, класифікація, критерії класифікації, способи класифікації.

Резюме

Гаєва Н. П. Классификация общественных организаций: теоретические подходы.

В статье исследуются теоретические подходы к классификации общественных организаций. Особое внимание уделяется дефинитивной формуле классификации общественных организаций, требованиям классификации, системному критерию, способам классификации.

Ключевые слова: общественная организация, классификация, критерии классификации, способы классификации.

Summary

Gaeva N. Classification of public organizations: theoretical approaches.

The article investigates the theoretical approaches to the classification of public organizations. Particular attention is paid to the definitions of the classification of public organizations, the requirements for classification, the system criterion, the methods of classification.

Key words: public organization, classification, classification criteria, methods of classification.

УДК 341.1/8

М. І. СУРЖИНСЬКИЙ

Максим Ігорович Суржинський, кандидат юридичних наук, науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

НАЛЕЖНІСТЬ ДО ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ ТА ПОСТРАДЯНСЬКИХ ДЕРЖАВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Дослідження проблеми належності до громадянства завжди було актуальним, оскільки з усіх пов'язаних з інститутом громадянства питань найважливішим для будь-якої держави є визначення підстав, за наявності яких особа визнається громадянином цієї держави. Незважаючи на це, у правовій науці проблема належності до громадянства ще не була предметом спеціального наукового дослідження. Зазвичай, вчені-конституціоналісти обмежуються у своїх працях лише констатацією й характеристикою підстав, за наявності яких особа визнається громадянином (С. А. Авак'ян, Р. Б. Бедрій, О. В. Журавко, С. К. Косаков, В. В. Кравченко, О. С. Лотюк, А. В. Мещеряков, О. О. Міронов, В. Ф. Погорілко, Ю. М. Тодика, І. А. Толкачова, О. Ф. Фрицький, П. Ф. Чалий, Ю. С. Шемшученко, К. Л. Шкумбатюк). А теоретичним питанням змісту поняття «належність до громадянства», які потребують свого подальшого висвітлення, присвячено небагато праць переважно зарубіжних авторів (В. Я. Кікоть, О. Є. Кутафін, В. М. Сафронов, В. С. Шевцов). Водночас відсутнє тлумачення даного терміна в законодавстві, хоча сутність будь-якого поняття вирішальною мірою визначається ступенем його юридичного оформлення. Тим часом переважна більшість науковців не розглядає належність до громадянства як самостійну проблему і зводить її до характеристики складової набуття громадянства. Це створює об'єктивне підґрунтя для подальшого теоретичного пошуку вирішення даної проблеми.

Як відомо, після розпаду СРСР питання, пов'язані з визначенням первісної сукупності громадян, вирішувалися колишніми радянськими республіками не шляхом укладання багатосторонніх угод чи прийняття спільних рішень, а кожною республікою самостійно на підставі внутрішньодержавних актів. Як результат, в одних державах встановлення первісної сукупності громадян пов'язувалося з такою формою, як визначення належності до громадянства, а в інших – як одна з підстав набуття громадянства. Так, в Україні правовий припис щодо встановлення кола осіб, які визнаються громадянами України, уже в першій редакції Закону «Про громадянство України» від 8 жовтня 1991 р. був закріплений в окремій статті, яка мала назву «Належність до громадянства України» (ст. 2)¹. Аналогічні за назвою статті можна знайти в законах про громадянство Азербайджану (ст. 3)², Казахстану (ст. 3)³, Киргизстану (ст. 1)⁴, Латвії (ст. 2)⁵, Узбекистану (ст. 4)⁶.

Що стосується Російської Федерації, то в Законі «Про громадянство Російської Федерації» від 28 листопада 1991 р.⁷ визнання осіб, які є її громадянами, було зафіксовано як одна з підстав набуття громадянства. Російські правознавці вважають, що це було зумовлено тим, що громадянство Російської Федерації на той час, як і в інших колишніх радянських республіках, не було юридично оформлене. Діяв єдиний паспорт громадянина СРСР зразка 1974 р., і не було правових засобів підтвердження чи спростування належності до

громадянства Російської Федерації⁸. Але чинний Закон Російської Федерації «Про громадянство Російської Федерації» від 31 травня 2002 р. серед підстав набуття громадянства не передбачає належність до громадянства. Воно одержало нову форму і зафіксовано в окремій статті, яка має назву «Громадяни Російської Федерації» (ст. 5)⁹. Відомий вчений С. А. Авак'ян пояснює такі зміни у законодавстві тим, що визнання громадянства (в Україні – належність до громадянства) є не стільки підставою його набуття, скільки окремим положенням Закону щодо того, кого слід вважати громадянами Російської Федерації. «Водночас у Російській Федерації, – продовжує науковець, – була необхідність закріпити визнання не тільки підставою набуття громадянства, а й однією з головних підстав, оскільки на момент прийняття Закону (1991 р.) було багато невіршених питань¹⁰.

Слід зазначити, що низка законів щодо громадянства держав- правонаступниць СРСР також не містять терміна «належність до громадянства», а вживають при визначенні кола осіб, які є їх громадянами, термін «громадяни Туркменістану» (ст. 3)¹¹, «громадяни Литовської Республіки» (ст. 4)¹², «громадянин Грузії»¹³. Запровадження таких термінів не означає, що в законотворчій практиці цих держав немає положення щодо належності до громадянства, яке здійснюється через визнання в законі категорій осіб, які є громадянами цієї держави.

В Україні належність до громадянства завжди встановлювалася законом шляхом переліку категорій осіб, які визнаються громадянами України. Іншими словами, належність до громадянства здійснювалася через визнання в законі осіб, які є її громадянами.

Під терміном «визнання громадянства» відомий правознавець О. О. Кутафін розуміє своєрідну юридичну «інвентаризацію» державою свого населення, поділ його на «своїх» і «чужих», який періодично здійснюється на підставі найбільш загальних, часто формальних принципів, що обумовлюють зв'язок особи з державою. Встановлюючи коло своїх громадян, стверджує науковець, держава створює необхідні передумови для відмежування громадян від іноземців або осіб без громадянства, а також для вирішення всіх інших питань громадянства. При цьому держава визначає умови, наявність яких необхідна для того, щоб особа була визнана громадянином¹⁴.

Щодо особливостей змісту відносин щодо визнання громадянства, то правознавець радянської доби В. С. Шевцов вбачає їх у відсутності спеціально вираженого волевиявлення особи з приводу набуття або втрати громадянства. Воно спрямоване саме на визнання громадянства за особою, яка нібито просить підтвердження державою факту, згідно з яким вона вправі володіти цим громадянством¹⁵.

На думку В. М. Сафронова, визнання (констатація) наявності у особи радянського громадянства – це така форма, за якої, згідно із загальними правилами, від особи або її законних представників не вимагається письмово вираженого волевиявлення. Тому під терміном «визнання громадянства» він вважає всі випадки набуття громадянства за народженням, унаслідок зміни громадянства батьків тощо¹⁶.

В юридичній літературі трапляється й ширше розуміння поняття «визнання громадянства», а саме: будь-які відносини, що виникають між державою і особою з приводу громадянства, стосуються визнання за особою громадянства. У всіх цих випадках держава – й лише вона – вирішує одну проблему: визнавати за даною конкретною особою її громадянство чи ні¹⁷.

Правознавці висловлюють різні погляди стосовно того, що саме слід віднести до поняття «визнання громадянства», а отже, і до змісту поняття «належність до громадянства». Воно часто ототожнюється з набуттям громадянства, особливо коли громадянство, як і його визнання, не вимагає згоди особи, котра набуває громадянство. Проте визнання громадянства і набуття його, у тому числі за народженням або за інших обставин, що не вимагають згоди особи, яка набуває громадянство, як слушно стверджує О. О. Кутафін, є різними правовими категоріями¹⁸.

Слід зауважити, що понад чверть століття тому радянський учений В. М. Сафронов наголошував на відмінності між визнанням громадянства і набуттям його. Він стверджував, що виникнення радянського громадянства може відбуватися у двох формах: у формі визнання (констатації) наявності за особою громадянства СРСР і у формі набуття радянського громадянства. Критерієм розмежування цих форм, на його думку, слугує наявність або відсутність письмово вираженого волевиявлення заінтересованої особи. Визнання (констатація) наявності у особи радянського громадянства – зауважував науковець, – це така форма його виникнення, за якої, згідно із загальним правилом, від особи або її законних представників не вимагається письмово вираженого волевиявлення¹⁹.

Наведені теоретичні положення слугують орієнтиром, який дає можливість зіставити сутність і формальні характеристики між поняттями «визнання громадянства» (належність до громадянства) та «набуття громадянства».

На нашу думку, визнання громадянства (належність до громадянства) – це констатація наявності громадянства у тієї або іншої особи на момент прийняття закону про громадянство. Тобто, йдеться про дії, які відбулися в минулому, а саме: до прийняття нового закону про громадянство. При визнанні громадянства, на думку О. О. Кутафіна, яку ми поділяємо, воно не отримується, оскільки всі особи, визнані громадянами за прийнятим новим законом, набули його або були такими, що вже мали його за чинним раніше законодавством, на зміну якому прийшов новий законодавчий акт²⁰. До речі, згідно із Законами України «Про громадянство України» від 8 жовтня 1991 р.²¹ та від 16 квітня 1997 р.²² однією з підстав, за якими особа визнавалася громадянином України, була й така: громадянами України є особи, які набули громадянство України відповідно до цих законів. Ця підстава в Законі України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. була доповне-

на формулюванням: «...та міжнародних договорів України»²³. Отже, набуття громадянства в Україні є однією з підстав визнання належності особи до громадянства України, що прямо передбачене в законі за умови, що таке набуття сталося до прийняття нового закону про громадянство. Особи ж, які набувають громадянство, у тому числі й за народженням, визнаються громадянами відповідно до нового закону, тобто після його прийняття.

Виходячи з принципу державного суверенітету, кожна держава має право самостійно визначати, хто є її громадянином, а хто ні. Це положення закріплене в ст. 3 Європейської Конвенції про громадянство 1997 р.: кожна держава визначає відповідно до свого законодавства, хто є її громадянами²⁴. Водночас міжнародне право обмежує свободу дій держави в регулюванні питань громадянства. Перше обмеження полягає в тому, що кожна держава може регулювати тільки питання власного громадянства. Тобто, в міжнародному праві існує принцип заборони правового регулювання громадянства іноземної держави. Не може бути й абсолютної свободи в питаннях регулювання громадянства державою, оскільки кожна держава могла б визнавати всіх осіб своїми громадянами, і громадянство втратило б свою суть.

Згідно із Законом України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. громадянами України є:

- 1) усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) постійно проживали на території України;
- 2) особи, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності Законом України «Про громадянство України» (13 листопада 1991 р.) проживали в Україні і не були громадянами інших держав;
- 3) особи, які прибули в Україну на постійне проживання після 13 листопада 1991 р. і яким у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 р. органами внутрішніх справ України внесено напис «громадянин України» та діти таких осіб, які прибули разом із батьками в Україну і на момент прибуття в Україну не досягли повноліття, якщо зазначені особи подали заяви про оформлення належності до громадянства України;
- 4) особи, які набули громадянство України відповідно до законів України та міжнародних договорів України (ст. 3 Закону).

Особи, зазначені у п. 1 ч. 1 цієї статті, є громадянами України з 24 серпня 1991 р., зазначені у п. 2 – з 13 листопада 1991 р., а у п. 3 – з моменту внесення відмітки про громадянство України.

Отже, Україна обрала так званий «нульовий варіант», як і більшість держав, що утворилися на теренах СРСР після його розпаду. Але з урахуванням того, що питання, пов'язані з належністю до громадянства в пострадянських державах, вирішувалися не шляхом укладення багатосторонніх угод чи прийняття спільних рішень, а кожною державою окремо, реалізація так званого «нульового варіанта» має певну специфіку.

Так, Республіка Білорусь визнає своїми громадянами всіх осіб, які постійно проживали на території держави на день набрання чинності Закону про громадянство (ч. 1 ст. 8). Цієї ж форми належності дотримується Республіка Азербайджан.

Громадянами Киргизької Республіки визнаються особи, які перебувають у громадянстві не на день набрання чинності Законом, а на день прийняття Декларації про державний суверенітет Киргизької Республіки і не втратили його на день набрання чинності Законом про громадянство (ч. 1 ст. 1). А громадянами Таджикистану – особи, які перебувають у громадянстві на день прийняття Конституції (ст. 2)²⁵.

У Грузії громадянство було надано всім особам, які постійно проживали на її території (не менше п'яти років) і проживали в Грузії на день набрання чинності Закону про громадянство, незалежно від їх статусу і належності до громадянства СРСР, з правом негативної оптації, тобто відмови від громадянства Грузії (п. а ст. 3).

Інший підхід до визнання своїми громадянами використали законодавці Республіки Вірменія, а саме: для громадян колишньої Вірменської РСР, які постійно проживають в республіці, існує тільки одна умова – це відмова від громадянства інших держав, а для осіб без громадянства та громадян інших республік колишнього СРСР – постійне проживання на території Вірменії останні три роки. Громадянами визнаються і колишні громадяни Вірменської РСР, що проживають після 21 вересня 1991 р. за межами республіки, за умови, що вони не набули громадянства іноземної держави. А також особи, які не стали громадянами іншої держави, за походженням є вірменами (ст. 1)²⁶.

Республіка Туркменістан визнає своїми громадянами не лише постійно проживаючих на її території громадян колишнього СРСР, а й тих осіб, які народилися на території Туркменістану, але виїхали на постійне проживання в іншу республіку колишнього СРСР до набрання чинності даного Закону. Для того, щоб реалізувати своє право на громадянство, ці особи можуть протягом одного року з дня набрання чинності Законом заявити про своє бажання бути громадянами Туркменістану. Дане положення поширюється також на нащадків зазначених осіб по прямій низхідній лінії (ст. ст. 17, 19).

Громадянами Республіки Молдова визнаються особи, які: набули та зберегли громадянство Республіки Молдова відповідно до раніше діючого законодавства, а також особи, що набули громадянство відповідно до цього Закону; виявили бажання стати громадянами Республіки Молдова, а саме: а) особи, що народилися на території Республіки Молдова або мають хоча б одного з батьків, предків, які народилися на цій території; б) особи, які до 28 червня 1940 р. проживали на території Бессарабії, півночі Буковини, округу Херца і МАССР, а також їхні нащадки; в) особи, які були вислані або покинули територію Республіки Молдова починаючи з 28 червня 1940 р., а також їх нащадки; г) особи, які до 23 червня 1990 р. законно і постійно проживали на території Республіки Молдова і продовжують проживати в даний час²⁷.

Для держав Балтії проблема належності до громадянства стала однією з центральних у суспільно-політичних відносинах. При цьому держави Балтії вважають себе не новими, а відновленими державами. Як результат, прибалтійські республіки, виходячи з того, що вони перебували в складі СРСР у результаті неправомірної анексії у 1940 р., застосували дуже жорсткі підходи до визначення кола осіб, які є їх громадянами. Зокрема, Латвія та Литва поновили в силі закони про громадянство, які діяли станом на 1940 рік. Відповідно, громадянство даних держав було автоматично надане лише тим особам, які мали латвійське (литовське) громадянство на момент «анексії» з боку СРСР (1940 р.), а також їх нащадкам (ст. 2)²⁸. Законодавець Литви до кола осіб додає вихідців, які постійно проживали в період з 9 січня 1919 р. по 15 червня 1940 р. на теперішній території Литовської Республіки (ст. 1). Тим самим держави Балтії у перші роки своєї незалежності зняли з себе зобов'язання перед громадянами СРСР, які постійно проживали на їхній території. Така політика держав Балтії щодо визначення належності до громадянства була зумовлена демографічним чинником: балтійські республіки були єдиним регіоном в СРСР, де впродовж останніх десятиріч перед розпадом СРСР збільшився наплив російськомовного населення. Так, у момент відновлення латвійської незалежності в 1991 р. у латишів навіть не було впевненості в тому, що вони становлять хоча б половину населення держави. Тому співвідношення корінного і російськомовного населення – дуже болюче для них питання, яке знайшло своє відображення у звуженні кола осіб, які визнаються їх громадянами²⁹.

Отже, із зазначених вище положень правове регулювання належності громадянства пострадянських держав вирішується кожною державою самостійно. У результаті цього на теренах колишнього СРСР було реалізовано різні концепції та підходи, що відображають, головним чином, політико-правові позиції законодавця конкретної держави.

¹ Про громадянство України : Закон України від 8 жовтня 1991 р. / Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 50. – Ст. 701.

² О гражданстве Азербайджанской Республики : Закон Азербайджанской Республики от 30 сентября 1998 г. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14144>

³ О гражданстве Республики Казахстан : Закон Республики Казахстан от 20 декабря 1991 г. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14303>

⁴ О гражданстве Кыргызской Республики : Закон Кыргызской Республики от 18 декабря 1993 г. // Ведомости Жогорку Кенеша Кыргызской Республики. – 1994. – № 1. – Ст. 1.

⁵ О гражданстве : Закон Латвийской Республики от 22 июля 1994 г. // Государственные акты Латвийской Республики. – 1994. – № 8. – Ст. 146.

⁶ О гражданстве Республики Узбекистан : Закон Республики Узбекистан от 2 июля 1992 г. // Ведомости Верховного Совета Узбекистан. – 1992. – № 9. – Ст. 338.

⁷ О гражданстве Российской Федерации : Закон Российской Федерации от 28 ноября 1991 г. с изменениями и дополнениями, внесенными Законом от 17 июня 1993 г. и Федеральным законом от 18 января 1995 г. // Ведомости Съезда народных депутатов Российской Федерации и Верховного Совета Российской Федерации. – 1992. – № 6. – Ст. 243; 1993. – № 29. – Ст. 112; Собрание законодательства Российской Федерации. – 1995. – № 7. – Ст. 496.

⁸ Российское гражданство : учеб. пособ. для вузов / под ред. В. Я. Кикотя, Н. М. Смородина. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – С. 257.

⁹ О гражданстве Российской Федерации : Закон Российской Федерации от 31 мая 2002 г. // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2002. – № 22. – Ст. 2031.

¹⁰ Авакьян С. А. Россия: гражданство, иностранцы, внешняя миграция / С. А. Авакьян. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. – С. 56–57; Авакьян С. А. Российское гражданство: опыт и проблемы / С. А. Авакьян // Законодательство. – 1997. – № 5. – С. 79.

¹¹ О гражданстве Туркменистана : Закон Туркменистана от 30 сентября 1992 г. // Ведомости Меджлиса Туркменистана. – 1992. – № 9. – Ст. 7.

¹² О гражданстве : Закон Литовской Республики от 1 января 2003 г. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legislationline.org/ru/legislation.php?tid=11&lid=6430&less=false>

¹³ О гражданстве Грузии : Закон Республики Грузия от 25 марта 1993 г. // Ведомости Парламента Грузии. – 1993. – № 5. – Ст. 66.

¹⁴ Кутафин О. Е. Российское гражданство / О. Е. Кутафин. – М. : Юристъ, 2003. – С. 224.

¹⁵ Шевцов В. С. Гражданство СРСР / В. С. Шевцов. – М. : Московский рабочий, 1980. – С. 33–34.

¹⁶ Сафронов В. М. Конституция СССР и советское гражданство / В. М. Сафронов. – М. : Юрид. лит., 1984. – С. 25–26.

¹⁷ Шевцов В. С. Гражданство СРСР / В. С. Шевцов. – М. : Московский рабочий, 1980. – С. 32.

¹⁸ Кутафин О. Е. Российское гражданство / О. Е. Кутафин. – М. : Юристъ, 2003. – С. 226.

¹⁹ Сафронов В. М. Вказана праця. – С. 24–25.

²⁰ Кутафин О. Е. Российское гражданство / О. Е. Кутафин. – М. : Юристъ, 2003. – С. 226.

²¹ Про громадянство України : Закон України від 8 жовтня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 50. – Ст. 701.

²² Про внесення змін до Закону України «Про громадянство України» : Закон України від 16 квітня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 23. – Ст. 169.

²³ Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 3. – Ст. 65.

²⁴ Европейская конвенция о гражданстве от 7 ноября 1997 г. / В. Ф. Миронов, А. В. Миронов // Гражданство в Российской Федерации: Российские и международные акты. Комментарии законодательства / под общ. ред. В. Ф. Миронова. – М. : Изд-во НОРМА, 2003. – С. 101.

²⁵ О гражданстве Республики Таджикистан : Закон Республики Таджикистан от 4 ноября 1995 г. // Ведомости Маджлиси Оли Республики Таджикистан. – 1995. – № 21. – Ст. 243.

²⁶ О гражданстве Республики Армения : Закон Республики Армения от 20 марта 2002 г. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14147>

²⁷ О гражданстве Республики Молдова : Закон Республики Молдова от 2 июля 2000 г. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lex.justice.md/document_rus.php?id=22054258:156FAF87

²⁸ О гражданстве : Закон Латвийской Республики от 22 июля 1994 г. // Государственные акты Латвийской Республики. – 1994. – № 8. – Ст. 146.

²⁹ Тишков В. Русские как меньшинства (пример Эстонии) / В. Тишков // Общественные науки и современность. – 1993. – № 6. – С. 113; Кудрявцев И. Латвия: через сколько лет будет гражданство / И. Кудрявцев // Российский бюллетень по правам человека. – 1994. – Вып. 4. – С. 96.

Резюме

Суржинський М. І. Належність до громадянства України та пострадянських держав: порівняльний аналіз.

Досліджуються проблеми належності до громадянства України та пострадянських держав. Здійснюється порівняльно-правовий аналіз належності до громадянства, виявлено та розкрито її особливості.

Ключові слова: громадянство, закон про громадянство, належність до громадянства.

Резюме

Суржинский М. И. Принадлежность к гражданству Украины и постсоветских государств: сравнительный анализ.

Исследуются проблемы принадлежности к гражданству Украины и постсоветских государств. Осуществляется сравнительно-правовой анализ принадлежности к гражданству, выявлено и раскрыто его особенности.

Ключевые слова: гражданство, закон о гражданстве, принадлежность к гражданству.

Summary

Surzhynskiy M. Belonging to the citizenship of Ukraine and the post-Soviet states: comparative analysis.

The problems of belonging to the citizenship of Ukraine and the post-Soviet states are studied. A comparative and legal analysis of belonging to citizenship is carried out, its features are revealed and disclosed.

Key words: citizenship, citizenship law, citizenship.

УДК 342.53 (447)

О. Б. БОНДАРЕВ

*Олексій Борисович Бондарев, аспірант Інституту
ту законодавства Верховної Ради України*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Утвердження і забезпечення прав і свобод людини закріплено в Конституції України як головний обов'язок держави. Цей обов'язок спонукає державу постійно дбати про підвищення ефективності механізму гарантій прав людини в Україні. Важливим елементом системи гарантій прав людини в Україні, як і в багатьох інших демократичних державах, є інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Конституція України утверджує право кожного звертатися до нього за захистом своїх прав (ч. 3 ст. 55).

Специфіка Воєнної організації держави та особливості правового статусу осіб, які забезпечують її функціонування, зумовлюють необхідність спеціальних гарантій забезпечення конституційних прав військовослужбовців в Україні. Не випадково, у багатьох зарубіжних державах, як-то: у Швеції, Німеччині, Ізраїлі, Канаді, Норвегії, Чехії та ін. функцію захисту прав військовослужбовців покладено на спеціальних військових омбудсманів. В Україні цю функцію покладено на інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

У сучасних умовах реформування Збройних Сил України на тлі збройного конфлікту на Сході держави ця інституція потребує особливої уваги як з точки зору необхідності захисту конституційних прав військовослужбовців, так і з огляду на потребу забезпечення правопорядку у війсьній сфері.

Діяльність Уповноваженого Верховної Ради України є предметом дослідження багатьох науковців. Проблематику цього інституту в механізмі державної влади досліджували Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, С. Д. Савенко. Окремі аспекти статусу і діяльності омбудсмана висвітлювалися К. О. Закоморною та Н. І. Карпачовою. Значний внесок у розробку зазначеної тематики здійснили Л. В. Голяк, В. С. Журавський, Н. Ю. Заворотнюк, О. В. Марцеляк, Н. С. Наулік, Ю. С. Палєєва, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, М. І. Хавронюк, Ю. М. Тодика та інші.